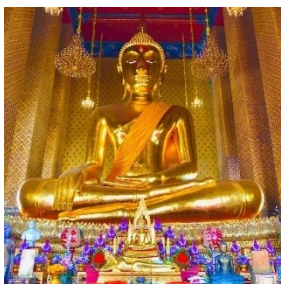

วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 เจ้าพระยา
นิกรบดินทร์ (เจ้าสัวโต) ต้นสกุลกัลยาณมิตร บุตรพระยาชัยวารี (มัน แซอึ้ง)
เมื่อครั้งยังเป็นพระยาราชสุภาวดี เจ้ากรมพระสุรัสวดีกลาง ได้อุทิศบ้านเรือน
และซื้อที่ดินสร้างวัดขึ้นในปีระกา จ.ศ.1187 ตรงกับ พ.ศ.2368 ถวายเป็น
พระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามอัน
เป็นสิริมงคลว่า "วัดกัลยาณมิตร" เนื่องมาจากความสัมพันธ์ส่วนพระองค์ที่
ทรงมีต่อเจ้าพระยานิกรบดินทร์ผู้สร้างวัดนี้ ไม่เพียงแต่พระองค์ท่านเท่านั้นที่
ทรงพระเมตตาต่อวัดกัลยาณมิตรเป็นเอนกประการ พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์โปรดเกล้าฯสร้างหอพระธรรม
มณเฑียรเถลิงพระเกียรติขึ้น ณ วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ในปี
พ.ศ.2408 เพื่อเฉลิมพระเกียรติแต่สมเด็จพระศรีสุทธารักษ์ (แก้ว) ซึ่งทรง
เป็นพระเชษฐภคินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และ
พระบรมมาตามหัยกาธิปัตย์ (เจ้าขรัวเงิน พระภักศดาในสมเด็จพระศรีสุท
ธารักษ์) พระชนนีและพระชนก ในสมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี (เจ้าฟ้า
บุญรอด) พระราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเคย
ประทับในเรือนแพ ตรงบริเวณหอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติ(เดิม
เป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาตื้นเขินจนกลายเป็นแผ่นดิน) การ
สร้างครั้งนั้นเพื่อประกอบารกุศลตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระบรมเชษฐาธิราชและเป็นการปูนบำเหน็จ ความชอบแก่
เจ้าพระยานิกรบดินทร์ซึ่งในรัชกาลของพระองค์ทรงพระเมตตา พระราชทาน
บรรดาศักดิ์ให้เป็นเจ้าพระยานิกรบดินทรมหินทรามหากัลยาณมิตรว่า
ที่สมุหนายกและพระราชทานนามพระโตว่า "พระพุทโธรัตนนายก"

ปูชนียวัตถุสำคัญของวัด

พระวิหารหลวง รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นอาคารประธานที่สร้างขึ้นในแนวแกนประธานของเขตพุทธาวาส โดยตั้งอยู่ระหว่างพระอุโบสถและการเปรียญ หันด้านสกัดออกทางหน้าวัด รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าสถาปัตยกรรมแบบประเพณี หลังคาประดับเครื่องลายอง ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ไม่มีทวยรับชายคา หลังคาเป็นหลังคาชั้นลดหน้าหลัง 4 ตับ 2 ซ้อน ซ้อนสุดท้ายเป็นพะโลคลุมรอบเฉลียงพระวิหารหลวงเสาพะโล่ก่ออิฐถือปูนฉาบเรียบทาสีขาวไม่มีบัวหัวเสา หน้าบันแกะสลักปิดทองประดับกระจกสีเป็นลายดอกพุดตานส่วนฐานอาคารเป็นฐานบันนูนฐานปัทม์สองชั้น ตัวอาคารมีทางเข้าด้านสกัดทั้งหน้าและหลัง ด้านละ 2 ประตู มีหน้าต่างด้านละ 5 บาน ทั้ง 2 ด้าน ประตูหน้าต่างเป็นซุ้มปูนปั้นแบบซุ้มบันแถลงยอดปราสาท บานประตูหน้าต่างภายนอกเขียนลายรดน้ำปิดทองเป็นลายอักษฎาฐุ ภายในเขียนสีเป็นลายดอกไม้ร่วง ผาเพดานภายในฉลุลายดาวเพดานปิดทองบนพื้นสีแดง

พระประธาน ภายในวิหารหลวงเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย องค์พระประธานก่ออิฐถือปูนลงรักปิดทอง ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 11.75 เมตร สูง 15.44 เมตร รัชกาลที่ 3 ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปก่อพระฤกษ์ในวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2380 ชาวบ้านเรียกพระประธานองค์นี้ว่า “พระโต” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “**พระพุทธไตรรัตนนายก**”

พระอุโบสถ วัดกัลยาณมิตรเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 คือลักษณะของอาคารนำเอาศิลปะจีนเข้ามาตกแต่ง มีพะโล่รอบพะโล่มีเสาทั้งหมด 30 ต้น เสาพะโล่ไม่มีบัวหัวเสา ลมมุมเสาด้วยบัวเล็บมือ เฉลียงด้านสกัดมีความกว้างทั้งสองด้านเท่ากัน หลังคาพระอุโบสถเป็นหลังคา

ชั้นลด หลังคา 3 ตับ 2 ชั้น ตับสุดท้ายเป็นพะโลคลุมเฉียงรอบ หน้าบันพระอุโบสถเป็นแบบกระเท่เซร ใช้การประดับกระเบื้องเคลือบสีเป็นลายแผง ตัวอาคารด้านสกัดทั้งสองด้านของพระอุโบสถ เจาะช่องประตูด้านละ 2 ช่อง ผนังด้านยาวเจาะช่องหน้าต่างแบบบานแผละด้านละ 5 ช่อง ประตูหน้าต่างต่าง ปั้นปูนเป็นซุ้มเรือนแก้วประดับกระจก เสารวมด้านในเขียนลายประจายาม ตอนล่างเขียนลายกรวยเชิง ฝาผนังภายในเขียนลายจิตรกรรมฝาผนังเรื่องการค้าเดินชีวิตในสมัยนั้น พระประธานเป็นพระพุทธรูปปางปาไลย์

ซุ้มเสมา ลักษณะเป็นแบบฝรั่ง มีทั้งหมด 8 ซุ้ม ตั้งอยู่โดยรอบพระอุโบสถตามทิศทั้ง 8 ตามคติการใช้เสมาทั่วไป ทำด้วยหินทรายจีนแกะสลักแผ่นผังซุ้มเป็นรูปสี่เหลี่ยมลบมุมฐานซุ้มเป็นฐานปัทม์ ตัวเรือนซุ้มทั้งสี่มุมแกะสลักเป็นเสาอิงเจาะช่องวงโค้ง ภายในซุ้มประดิษฐานใบเสมาคู่ แกะสลักจากหินแกรนิต มีลักษณะใบเสมาเอวคอดยอดใบเสมาทำเป็นทรงปริกป่าเสมาแกะสลักบัวคอเสื้อเป็นกระจัง ตาเสมาทั้งสองข้างแกะสลักเป็นวงแหวน ใบเสมาทั้งอยู่บนฐานบัวซ้อนอยู่บนฐานสิงห์

หระฆัง พระสุนทรสมาจารย์ (พรหม) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2476 ตั้งอยู่ทางเหนือพระวิหารหลวง หน้าหอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติ ฐานรูปสี่เหลี่ยมกว้าง 8 เมตร สูง 30 เมตร ชั้นบนประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางลีลา ยอดหระฆังปั้นเป็นรูปพรหมพักตร์ ชั้นล่างแขวนระฆังใบใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 192 ซม. ระฆังใบนี้หล่อโดยช่างญี่ปุ่นชื่อ นายย็ูยี่ วารา

เจดีย์ทรงกลม ขนาดเล็กทรงระฆังคว่ำ 2 องค์ ตั้งอยู่หน้าพระวิหารหลวงขนาดศาลาตรีมุข องค์เจดีย์ประดับด้วยหินอ่อน เจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสูง 8 เหลี่ยม มีขนาดเท่ากันทั้ง 2 องค์ ตั้งอยู่ทางด้านซ้ายและขวาของศาลาตรีมุข

ซุ้มประตูโขลงทวารศิลาแกะสลัก ซุ้มประตูเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนใช้หินแกะแกรนิตสลัก ตั้งอยู่ระหว่างด้านหน้าของพระวิหารหลวงและประตูศาลาตรีมุข

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด กัลยาณมิตร) ปลัดทูลฉลองมหาดไทย พระยา กัลยาณมิตรนิกรวงศ์ (คง กัลยาณมิตร) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2442 เป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำหินอ่อนสีขาวประดิษฐานอยู่ข้างพระวิหารหลวง

เจดีย์เหลี่ยมย่อมุม เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง องค์เจดีย์ทำด้วยหินแกรนิตแกะสลัก ฐานก่ออิฐถือปูนยกสูงตั้งอยู่ข้างเจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยารัตนบดินทร์ฝั่งพระวิหารหลวง ไม่ปรากฏประวัติการสร้าง

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) เป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้ 12 ตั้งบนฐานแปดเหลี่ยมประดับหินอ่อน มีกำแพงล้อมรอบ มีบันไดขึ้นลงสองด้าน มีฉาบประคัลหินแบบจีนประดับสีมุกกำแพง

เจดีย์ถะจิ้น ถะที่สร้างขึ้นด้วยหินแกรนิตจีน เป็นถะแปดเหลี่ยมแบบยอดห้าชั้น ยกฐานสูง มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ยอดถะแกะสลักมีลักษณะเป็นยอดปรางค์ มีถะขนาดเล็กล้อมรอบทั้งสี่มุมเหมือนเจดีย์บรรจุอัฐิของเจ้าพระยานิกรบดินทร์

ศาลาเก่งจิ้น เป็นศาลาเก่งจิ้นขนาดเล็กเดิมเป็นศาลาโถงโถ่ง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 2 หลัง ศาลาเก่งทั้งสองตั้งขนานทางเดินจากศาลาท่าน้ำไปพระวิหารหลวง การประดับตกแต่งศาลาเก่งจิ้นเป็นการประดับตกแต่งด้วยปูนปั้นแบบจีน

ศาลาการเปรียญ อาคารตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ลานพุทธาวาส ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เดิมสร้างด้วยไม้ปัจจุบันรื้อศาลาการเปรียญเดิมออกแล้วสร้างเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้น ณ ตำแหน่งเดิมเป็นสถาปัตยกรรมในรูปแบบประเพณี

ศาลาท่าน้ำ ศาลาท่าน้ำมีจำนวน 3 หลัง เป็นศาลาโถงโถ่ง ก่ออิฐถือปูน ศาลาท่าน้ำหลังกลางตั้งตรงกับเส้นทางไปสู่พระวิหารหลวงเป็นศาลาจัตุรมุข โดยมีมุขหน้าและมุขข้างเป็นหลังคาแบบสถาปัตยกรรมไทย คือมีช่อฟ้าใบระกา ส่วนมุขที่หันหน้าไปทางพระวิหารหลวงเป็นหลังคาแบบเก่งจิ้นส่วนศาลาท่าน้ำอีก 2 หลัง เป็นศาลาแบบไทยประเพณีคือมีช่อฟ้าใบระกา

สถานที่ตั้ง ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ แขวง วัดกัลยา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600 (นพรัตน์ ถาวรศิริภัทร, 2551)

ที่มา : นพรัตน์ ถาวรศิริภัทร. (2551). การศึกษาการออกแบบ

สถาปัตยกรรมเขตพุทธาวาส วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์

มหาวิทาลัยศิลปากร.